

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för mat, hälsa och miljö

Ökning av ekologisk skolmat – är det möjligt?

Inköpares uppfattningar om ekologiska inköp i offentliga skolmåltidsverksamheter.

Anna Bengtsson
Jenny Rastamo

Kandidatuppsats, 15 hp
Kostekonomprogrammet
Handledare: Anna Post
Examinator: Helena Åberg
Datum: Juni, 2008

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för mat, hälsa och miljö MHM
Box 320, SE 405 30 Göteborg

Titel: Ökning av ekologisk skolmat – är det möjligt? Inköparens uppfattningar om ekologiska inköp i offentliga skolmåltidsverksamheter.

Författare: Anna Bengtsson & Jenny Rastamo

Typ av arbete: Kandidatuppsats, 15 hp

Handledare: Anna Post

Examinator: Helena Åberg

Program: Kostekonomprogrammet

Antal sidor: 31

Datum: Juni, 2008

Sammanfattning

Uppsatsen inleds med en kort introduktion i ämnet hållbar utveckling för att sedan fokusera på den ekologiska dimensionen av begreppet. Bakgrunden belyser hur miljöproblem kan kopplas till maten vi äter och miljöfördelar med ekologiskt jordbruk. År 2005 satte regeringen ett produktionsmål för jordbruket att 20 procent av arealen ska brukas ekologiskt till år 2010. För att möta produktionsmålet sattes ett inriktningsmål för den offentliga konsumtionen att 25 procent skulle vara ekologiskt år 2010. Flera tidigare studier visar att komplexiteten med att öka andelen ekologiska livsmedel i måltidsverksamheter är stor. Vi har därför valt att undersöka hur inköpsansvariga inom offentliga skolmåltidsverksamheter upplever sina inköp av ekologiska livsmedel med fokus på Stockholm, Göteborg och Malmö. Tillvägagångssättet vi använt oss av för att svara på syftet är samtalsintervjuer. Inköpsansvariga inom offentliga skolmåltidsverksamheter tillfrågades och resultatet visar sex respondenters uppfattningar, två från varje stad. Inspirationen till metoden kommer från kvalitativ intervjumetod och vid analysen har såväl tematisering som fenomenografi använts som metod för att på bästa sätt svara på frågeställningarna. Valet av fenomenografi gjordes för att hitta variationerna kring inköparnas uppfattningar. Resultatet visar på fem uppfattningar som samtliga respondenter resonerade kring under intervjuerna och dessa har belysts utifrån ett brett spektra. Gemensamt för samtliga respondenter var att engagemang är en uppfattning som de anser som den viktigaste hörnstenen i arbetet för att köpa in ekologiska livsmedel till verksamheterna. Engagemanget yttrar sig dock på en mängd olika sätt. Andra uppfattningar som visar sig i resultatet är att inköp av ekologiska livsmedel kräver/inte kräver ökade ekonomiska resurser, att tillagning med ekologiska produkter kräver ett annat arbets sätt, att tillgången på ekologiska produkter är tillräcklig samt att det finns hinder med ekologiska inköp. Slutsatsen som kan dras är att det krävs ett stort engagemang för ekologisk mat för att kunna ta sig över upplevda hinder. Vid ökade ekologiska inköp i en verksamhet krävs ett lösningsfokuserat tankesätt för att komma vidare i arbetet.

Nyckelord: hållbar utveckling, ekologi, skolmat, inköpsprocessen

Innehållsförteckning

FÖRORD	3
1 INLEDNING	4
2 BAKGRUND	6
2.1 HÅLLBAR UTVECKLING	6
2.2 HÅLLBAR UTVECKLING I SVERIGE	6
2.3 LOKALA MILJÖHANDLINGSPLANER FÖR STOCKHOLM, GÖTEBORG OCH MALMÖ	7
2.4 STORHUSHÅLL I SVERIGE	8
2.5 INKÖSPROCESSEN	8
2.6 EKOLOGI I STORHUSHÅLL	9
3 SYFTE	11
3.1 FRÅGESTÄLLNINGAR	11
4 METOD	11
4.1 KVALITATIV INTERVJU	11
4.2 URVAL.....	12
4.3 ANALYS.....	12
5 RESULTAT	15
5.1 HUR PÅVERKAS INKÖPSANSVARIGA AV POLITISKA MÅL, RESURSER OCH RÅDGIVNING?	15
5.2 VILKEN SYN HAR INKÖPSANSVARIGA PÅ REGERINGENS INRIKTNINGSMÅL MOT 25 PROCENT EKOLOGISKA INKÖP MOT 2010 SAMT STÄDERNAS LOKALA MÅL?	16
5.3 VILKA OLIKA UPPFATTNINGAR FINNS HOS INKÖPARNA KRING EKOLOGISKA INKÖP?	17
6 DISKUSSION	23
6.1 METODDISKUSSION	23
6.2 RESULTATDISKUSSION.....	23
7 SLUTSATS	27
REFERENSER	28
BILAGA	I
INTERVJUGUIDE	I

Förord

Det finns många personer vi vill tacka men först av allt vill vi framföra ett varmt tack till vår handledare Anna Post, för gott stöd, uppmuntran och feedback under vår skrivprocess. Ett stort tack till respondenterna i Stockholm, Göteborg och Malmö som ställde upp på intervjuerna, utan Er insats hade inte undersökningen gått att genomföra. Vi vill även rikta ett tack till Kristina Sjöholm som med sin gedigna erfarenhet och kunskap inom vårt intresseområde tagit sig tid att kritiskt granska vår uppsats och kommit med många värdefulla kommentarer. Carina Friberg gjorde en språklig granskning av vårt arbete och rättade där tryckfelsnissie varit framme, tack för allt!

Ett beröm vill vi ge till alla klasskamrater som gett oss stöd och vägledning och samtidigt kämpat på med sina egna uppsatser under våren. Tack även till Nina de Bruin och Cecilia Harrysson för att Ni ställde upp på en pilotintervju vilket hade stor betydelse för våra intervjuer. Ett tack till de verksamheter som på ett tillmötesgående sätt tagit emot oss på studiebesök. Sist men inte minst vill vi tacka alla andra som har hjälpt till i processen med uppsatsen.

Anna Bengtsson
Jenny Rastamo
Göteborg, Maj 2008

1 Inledning

Under utbildningens gång har intresset för hållbar utveckling växt sig allt starkare, så när ämnet inför examensarbetet skulle väljas stod det genast klart att det skulle behandla hållbar utveckling i någon form. Begreppet hållbar utveckling definierades av Brundtland-kommissionen år 1987 som *”en utveckling som tillfredställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredställa sina behov”* (Sundqvist, 2003, s 12). Sedan dess har tre dimensioner av hållbar utveckling arbetats fram; den ekologiska, sociala och ekonomiska dimensionen. Dimensionerna har starkt samband och beskrivs ofta som lika viktiga, men beroende på vilket sammanhang hållbar utveckling ses utifrån kan fokus och balansen mellan dem variera (Bergström & Post, 2007; SOU 2004). Det här examensarbetet är fokuserat på den ekologiska aspekten.

Många av dagens miljöproblem kan lösas genom att ändra konsumtionsmönster. Allt vi konsumerar påverkar miljön i olika utsträckning och genom att välja rätt produkter kan vi minska vår miljöpåverkan (Persson, Persson, Nihlgård & Bramryd, 2003). Maten vi äter är en stor del av miljöproblemet och idag då livsmedlen transporteras långa sträckor kan det vara värt att se över sina matvanor. Produktionen är idag anpassad efter vad som efterfrågas, så därför bör det ske en ändring i konsumtionsmönstret (Bergström & Post, 2007; SOU, 2005). Vid en jämförelse mellan ekologisk och konventionell produktion är det allmänt känt att den ekologiska produktionen är mer skonsam mot vår miljö, vilket bekräftas av Drake och Björklund (2002). Dock framhäver de att det ekologiska jordbruket kräver större markandelar i jämförelse med ett konventionellt jordbruk och då blir exempelvis kväve och fosforutsläppen högre (Drake & Björklund, 2002; Bergström & Post, 2007). För att produktionen ska få klassas som ekologisk krävs det att den är kontrollerad och certifierad av EU. I Sverige är föreningen KRAV en av de godkända kontrollorganisationerna för ekologisk produktion (Zettergren, 2004).

Enligt den statliga utredningen *”Bilen, Biffen, Bostaden”* (SOU, 2005) bör den offentliga sektorn föregå med gott exempel och ändra konsumtionen och då samtidigt verka för en hållbar framtid. Genom utredningen fick regeringen i uppdrag att sätta ett mål för den statliga ekologiska konsumtionen för att möta inriktningen för den ekologiska produktionen: 20 procent av jordbruksproduktionen ska vara ekologisk certifierad till år 2010. I regeringens skrivelse 2005/06:88 satte Jordbruksdepartementet ett inriktningsmål för den offentliga konsumtionen mot 25 procent ekologiska inköp, även det till år 2010 (Regeringen, 2005).

För storhushåll kan arbetet med ekologiska livsmedel vara ett verktyg för hållbar utveckling och framförallt den ekologiska dimensionen. Vid flera tillfällen, under praktik eller dylikt, har en problematik kring målet att öka andelen ekologiska livsmedel i offentliga storhushåll uppmärksammats. Olika kommuner har olika politiska beslut om andelen ekologiska livsmedelsinköp, men gemensamt för alla är att de ska uppnå regeringens inriktningsmål mot 25 procent ekologisk offentlig konsumtion. Trots de politiska besluten i offentliga organisationer är många verksamheter inte i närheten av att uppnå sina mål (Ekocentrum, 2007; Post, Shanahan & Jonsson, 2008).

Denna uppsats är fokuserad på offentliga skolmåltidsverksamheter, därför att vi har ett stort intresse för barn och ungdomars matvanor. Inspirationen kommer främst från Magnussons¹ arbete med ekologisk skolmat och hon menar att det är viktigt att maten som barnen serveras

¹ Carola Magnusson, Carolas Eko Stockholm. Personlig kontakt, november 2007.

är fri från tillsatser och gifter. Inom den offentliga måltidsverksamheten har ekonomin alltid varit styrande och påverkat utvecklingen negativt då verksamheterna inte har ansett att de har tillräckliga resurser (Andersson & Boij, 2004; Bergström & Post, 2007). Detta är ett ohållbart resonemang enligt Magnusson, som hävdar att det finns stora möjligheter att säsongsanpassa menyerna samt att ta tillvara på rester vilket också minskar belastningen på vår miljö. Det är praktiskt genomförbart att tillaga en ekologisk skollunch med de ekonomiska resurser som offentliga skolkök har till sitt förfogande² (Andersson & Boij, 2004).

Vi avser att undersöka stora offentliga skolmåltidsverksamheter som överstiger 500 portioner dagligen (Delfi storhushållsguide, 2005) och uppsatsen kommer att fokusera på Sveriges tre största städer då dessa skiljer sig åt vad det gäller lokala mål, praktisk organisation och styrorgan.

I uppsatsen används begreppet ekologiska produkter/livsmedel som här avser produkter som är märkta med EUs symbol för ekologiskt jordbruk, KRAV eller MSC. För dessa tre märken finns uppställda kriterier som kontrolleras regelbundet.

² Josefin Öberg, Carolas Eko Stockholm. Personlig kontakt, 2008-04-08

2 Bakgrund

2.1 Hållbar utveckling

Begreppet hållbar utveckling definierades av Brundtlandkommissionen 1987 och under Riokonferensen 1992 beslutades det om ett program för arbetet med hållbar utveckling. Det var ett åtagande för det 21: a århundradet som omfattade hela världen och det kom att kallas för Agenda 21 (Bäckstrand, Kronsell & Söderholm, 2004; Sundqvist, 2003). I Johannesburg år 2002 bekräftades beslutet om att Agenda 21 och begreppet hållbar utveckling skulle utgöra grunden för ett fortsatt internationellt, nationellt och lokalt utvecklingsarbete (Bäckstrand m.fl., 2004). Man betonade också betydelsen av att förverkliga alla de tre dimensionerna av hållbar utveckling, ekologiska, ekonomiska och sociala (Regeringen, 2002).

2.2 Hållbar utveckling i Sverige

Innan Brundtlandkommissionen år 1987 talades det ofta om en ekologiskt hållbar utveckling vilket vi här i Sverige idag fortfarande fokuserar mest på, trots att begreppet hållbar utveckling innehåller tre dimensioner (Regeringen, 2002). År 1999 arbetade Regeringen fram 15 miljö kvalitetsmål med delmål som skulle ge riktning för miljöarbetet i Sverige och främja en hållbar utveckling. År 2005 utökade Regeringen med ett 16:e mål *ett rikt växt- och djurliv* (Nilsson, 2007; Regeringen, 2004). Ansvar för att uppfylla miljö kvalitetsmålen är förlagt på kommuner och näringsliv vars arbete sedan följs upp och utvärderas av statens myndigheter. Kommunerna ges inga extra resurser för miljöarbetet utan den ekonomiska finansieringen är upp till varje kommun att bestämma (SKL, 2007b) vilket resulterar i att kommunerna har kommit olika långt i sitt arbete.

Sverige som länge varit i framkant med arbetet för en hållbar utveckling flyttade redan år 1991 ansvaret för hållbar utveckling från nationell till kommunal nivå. Från början fick kommunerna detaljerade riktlinjer att följa, vilka efterhand ersattes av en ramlagstiftning som gav kommunerna större frihet att arbeta med hållbar utveckling lokalt (Bäckstrand m.fl., 2004). En del av kommunernas arbete med hållbar utveckling innebär skapandet av ett Agenda 21-program. Förutsättningarna för att arbetet med ett lokalt Agenda 21-program ska fungera är att allmänheten samarbetar för att nå en hållbar utveckling. Grundläggande förutsättningar för samarbetet är ett stort intresse och engagemang (SOU, 2003). Under vårt arbete med den här uppsatsen insåg vi i ett tidigt skede att en av de städer vi valt att undersöka saknar ett Agenda 21-program, nämligen Stockholm.

En av de nationella satsningarna som gjorts i arbetet för en hållbar utveckling är att regeringen har gett rekommendationer om den ekologiska produktionen och konsumtionen. Först kom ett förslag från regeringen att 15 procent av jordbruksarealen ska vara ekologiskt certifierad år 2010. Många olika instanser (exempelvis Naturskyddsföreningen och Ekologiska lantbrukare) upplevde att inriktningsmålet var för lågt satt och i regeringens skrivelse 2005/06:88 ökade de inriktningsmålet till 20 procent ekologisk produktion (Regeringen, 2005). För att kunna uppnå rekommendationen av produktionen måste det finnas en efterfrågan. År 2006 offentliggjordes regeringens rekommendation att 25 procent av den offentliga konsumtionen ska vara ekologisk efter ett förslag från den statliga utredningen "Bilen, Biffen och Bostaden" (Nilsson, 2007; Regeringen, 2005; Regeringen, 2006; SOU, 2005). Regeringen uttrycker i sin skrivelse 2004/05:150 att kommunerna med statliga styrmedel är ansvariga för arbetet med ekologi, vilket senare utvärderas på nationell nivå (Regeringen, 2004).

2.3 Lokala miljöhandlingsplaner för Stockholm, Göteborg och Malmö

Dokumentationen och handlingsplanerna för de tre städerna vi valt att fokusera på benämns lite olika. I Stockholm har det tagits fram ett *miljöprogram* som trädde i kraft år 2008 och gäller fram till år 2011 (Stockholms Stad, 2007). Göteborg har valt att kalla sin motsvarighet till Stockholms miljöprogram för *miljörapport* som med en tillhörande miljöpolicy ska fungera som en handlingsplan i det pågående miljöarbetet. I miljörapporten kan man ta del av stadens lokala Agenda 21-program (Göteborgs Stad, 2006). I Malmö har det arbetats fram ett *miljöprogram* samt en lokal Agenda 21 handlingsplan som stadens invånare och näringsidkare ska följa (Malmö Stad, 2008).

2.3.1 Stockholms Stads miljöprogram

Stockholms Stads syfte är att styra och samordna den egna verksamheten för att den ska bedrivas i en miljöanpassad riktning. De anser att hållbar tillväxt och ett modernt miljöengagemang ska gå hand i hand samt att det är viktigt att ta alla tre aspekterna på hållbar utveckling i beaktning. Stockholms Stad påpekar att det är oerhört viktigt att sätta upp delmål som varje enskild verksamhet kan följa. Delmålen gör det lättare att uppnå de fastställda huvudmålen och här knyter de an till de nationella miljö- och folkhälsomålen som regeringen har fastställt. Stockholms Stads miljöprogram består av sex övergripande mål som sammanfattar stadens ambitioner inom miljöområdet. Inom stadens verksamheter finns det olika riktlinjer med anknytningar till målen som ska ge konkreta exempel på hur arbetet med hållbar utveckling kan gå till. Den nämnd inom Stockholms Stad, som ska finnas tillgänglig för övriga nämnder och styrelser om de behöver råd och hjälp, är miljö- och hälsoskyddsnämnden (Stockholms Stad, 2007).

2.3.2 Göteborgs Stads miljörapport

I den senaste miljörapporten från år 2006 finns även Göteborgs Stads miljöpolicy inkluderad. Policyn gäller för stadens samtliga nämnder, förvaltningar och bolag och ska fungera som en vägvisare i frågor som berör miljön. Göteborgs Stads miljöpolicy består av tio punkter. Grundtanken med policyn är att miljöhänsyn ska vara ett naturligt steg för alla verksamheter inom Göteborgs Stad. Riktlinjerna syftar till att samtliga verksamheter och förvaltningar ska följa dem och samtidigt anpassa dem efter sitt sätt att arbeta. Målen som sätts för varje enskild verksamhet ska vara operativa och måste kunna följas upp, vilket sker varje år. De eventuella åtgärder som verksamheterna vidtagit ska finnas med i årsredovisningen för varje nämnd. För att Göteborgs Stad ska kunna mäta/utvärdera resultatet av arbetet med miljöfrågorna använder de sig av ett *balanserat styrkort*, som beskrivs som ett verktyg för att kunna jämföra de olika stadsdelarnas miljösituation (Göteborgs Stad, 2007).

I likhet med övriga städer som har ett Agenda 21-program arbetar Göteborgs Stad på det lokala planet med frågor som handlar om hållbar utveckling. Den förvaltning som ansvarar för Agenda 21-arbetet är miljöförvaltningen, vars uppgift är att se till så att medborgarna känner sig delaktiga och samtidigt stimulera dem till att ta eget ansvar för utvecklingen. Det sker ett samarbete mellan näringslivet, Göteborgs Stads övriga förvaltningar och bolag för att arbetet ska bli så framgångsrikt som möjligt. Under år 2006 påbörjades ett arbete med att öka andelen ekologiska livsmedel i stadens olika verksamheter, framförallt i skolor och förskolor (Göteborgs Stad, 2008).

2.3.3 Malmö Stads miljöprogram

Under 1990-talet ökade medvetandet om miljöfrågor i Malmö Stad och synen på miljöarbetet förändrades. Det senaste miljöprogrammet trädde i kraft år 2003 och gäller fram till i år 2008 (Malmö Stad, 2003). Vart fjärde år utfärdas ett nytt miljöprogram för staden och i år 2008 påbörjas arbetet med det nya miljöprogrammet som gäller för år 2009-2013. Programmet ska

fungera som en plattform för Malmö Stads arbete med hållbar utveckling. Varje nytt miljöprogram utgår från regeringens miljö kvalitetsmål och syftar till att förbättra dessa mål. Miljöprogrammen har olika fokusområden som det kommer att satsas extra på under perioden för det aktuella miljöprogrammet (Malmö Stad, 2008). Miljöprogrammet består av fyra delar, huvudmål, miljömål, åtgärder och system för uppföljning. Huvudmålet för Malmö Stad är att fortsätta att ta avgörande beslut i riktning mot en hållbar utveckling för staden, samt för hela regionen. De har som förhoppning att det nuvarande miljöprogrammets tidigare mål och åtgärder ska tillämpas i stadens verksamhetsplaner och miljöledningssystem för samtliga förvaltningar innan det nya programmet påbörjas (Malmö Stad, 2003).

Nyckelord för hållbar utveckling i Malmö Stad är: *gemensamt ansvar*. Malmö Stad kan ses som en föregångare i arbetet med hållbar utveckling och vill saluföra detta begrepp som en folkrörelse i Sverige och världen (Malmö Stad, 2003). I Malmö Stad liksom övriga Sverige har dimensionen ekologi stått i fokus när det handlat om hållbar utveckling, men det är också viktigt att ha de andra två dimensionerna i åtanke. Den stora utmaningen för framtiden blir enligt Malmö Stad, att utveckla det pågående arbetet och samtidigt förstärka de två andra dimensionerna; den sociala och den ekonomiska. I slutändan handlar det om att hitta en bra balans mellan alla tre dimensionerna av hållbar utveckling (Malmö Stad, 2008).

2.4 Storhushåll i Sverige

Ett storhushåll definieras enligt följande: "allt organiserat ätande utanför hemmet" (Delfi Marknadspartner, 2005, s 174). Antalet portioner som serveras utanför hemmet har ökat stadigt (Bergström & Post, 2007) och idag konsumeras fem miljoner måltider i storhushållen dagligen (SOU, 2005). Storhushållen har ofta kategoriserats i offentlig och privat sektor. I offentlig sektor ingår statliga verksamheter som skola, äldreomsorg och försvarsmakten. Med privat sektor menas tåg och flyg, kommersiella restauranger, personalrestauranger samt cateringverksamhet (Delfi Marknadspartner, 2005). Idag ser man sektorerna på ett annat sätt då många offentliga verksamheter läggs ut på entreprenad (Bergström & Post, 2007; Delfi Marknadspartner, 2005) och vidare menar Bergström och Post att det istället pratas om "offentliga insatser och privata entreprenörer" (s 66). Inom skolmåltidsverksamheten (grundskola) serveras ungefär 935 000 portioner varje dag, varav cirka 872 000 inom den offentliga skolmåltidsverksamheten som är vald för undersökningen (Delfi Marknadspartner, 2005).

2.5 Inköpsprocessen

Samtliga inköp inom den offentliga sektorn är styrda av lagen om offentlig upphandling, LOU. *Nämnden för offentlig upphandling* ersattes år 2007 av *Konkurrensverket*, det är en statlig myndighet som utövar tillsyn över LOU (Konkurrensverket, 2008). I varje kommun eller region finns ett upphandlingsbolag vars huvudsakliga uppgift är att finna leverantörer på marknaden som vill sälja sina produkter till olika typer av offentliga verksamheter, däribland skolor (Bergström, 2007). Samtliga parter inom stat, kommun och landsting har enligt LOU en mängd föreskrifter de ska följa i och med inköpsprocessen (Notisum, 2008). Enligt Biel, Bergström och Shanahan (2007) som studerat den offentliga upphandlingen i sitt projekt finns det fyra olika teman som påverkar upphandlingsprocessen: *förtjänst, samarbete mellan aktörerna, produkttillgänglighet* samt *kundernas efterfrågan*. Upphandlingsprocessen är en väl reglerad process som kräver noggrant förarbete innan ett avtal kan tecknas, vanligtvis påbörjas processen ett år innan avtalet ska träda i kraft (Bergström, 2007; Biel m.fl., 2007). Processen startar med att inköparna inom de offentliga verksamheterna skickar ut förfrågningar till olika grossister/leverantörer på produkter de önskar köpa in samt en uppskattad kvantitet av respektive produkt. Grossisterna/leverantörerna skickar tillbaka en mängd förslag och beskrivningar på produkter de kan erbjuda. Därefter tecknar

upphandlingsbolaget avtal med grossisterna/leverantörerna och när kontrakten är påskrivna försäkras inköparna att de varor som är på avtalet finns att tillgå i den mängd de upphandlat samt till ett förutbestämt pris (Bergström, 2007). Till följd av den offentliga upphandlingen kan priserna pressas en del eftersom det köps in produkter i så stora kvantiteter, vilket gynnar flertalet aktörer på marknaden (Bergström, 2007; Biel m.fl., 2007).

I en handlingsplan för hållbar konsumtion gäller ett av förslagen offentlig upphandling, där innebörden är att stat, kommun och landsting, utifrån de tre dimensionerna av hållbar utveckling, ska upphandla i bästa *kvartil*. Det innebär att de köper in produkter med de bästa miljöaspekterna av det totala produktsortimentet (SOU, 2005). Även EU har i sitt sjätte miljöprogram ett råd till samtliga medlemsländer att i respektive land samverka för att främja arbetet med grön upphandling (EU, 2007). Svenska staten, kommuner och landsting köper in produkter för ett värde av cirka 400 miljarder per år (SKL, 2007a; SOU, 2005). Under förutsättning att majoriteten av de varor som inhandlas främjar hållbar utveckling kommer volymen av ekologiska produkter att stiga. Ett förslag som ges är att miljöstyvningsrådet ska få extra resurser för att de ska kunna tjänstgöra som en nationell huvudman och bistå med analys och utbildning av offentliga upphandlare. Miljöstyvningsrådet har tagit fram ett administrativt verktyg som finns tillgängligt för alla offentliga upphandlare och som ska verka som ett hjälpmedel för att upphandlarna ska kunna ta miljöhänsyn (SOU, 2005).

2.6 Ekologi i storhushåll

Trots rekommendationen från regeringen om 25 procent ekologiska inköp till år 2010, visar Post, Shanahan & Jonsson (2008) att 40 procent av skolmåltidsverksamheterna aldrig inhandlar ekologiska livsmedel. Offentliga storhushåll förknippas ofta med att vara styrd av ekonomiska resurser och det kan vara svårt att hitta ett utrymme för ekologiska inköp (Post m.fl., 2008). Dahlgren (2003) visar i sin undersökning att merkostnaden för ekologiska livsmedel är 84 procent vilket gör att verksamheterna måste hitta utrymme i budgeten för att inhandla ekologiska livsmedel (Post m.fl., 2008). Sedan år 2006 då regeringens rekommendation implementerades har flertalet kommuner satsat på att öka andelen ekologiska inköp i sina verksamheter. Enligt Ekocentrums (2007) statistik kan man se att satsningen har gett resultat och inköpen av ekologiska livsmedel har ökat i de offentliga verksamheterna.

Att öka andelen ekologiska inköp i verksamheterna kan vara svårt med en oförändrad budget på grund av merkostnaden för de ekologiska produkterna (Andersson & Boij, 2004; Dahlgren, 2003; Post, Shanahan & Jonsson, 2008). SOU (2005) talar för att S.M.A.R.T-konceptet ska stå som modell för all livsmedelkonsumtion, såväl för konsumenter som för storhushåll och föreslår att regeringen bör anpassa upphandlingen enligt S.M.A.R.T:s riktlinjer. S.M.A.R.T-konceptet innebär att i jämförelse med dagens konsumtion ska andelen animalier till fördel för vegetabilier minskas, intaget av ”tomma kalorier” minskas, andelen ekologiskt och närproducerat ökas, samt anpassa livsmedelsvalen efter säsong och tänka transportsnålt (CTN, 2001; Dahlin & Lindeskog, 1999).

Mikkelsen, Bruselius-Jensen, Andersen, & Lassens (2005) studier av danska storhushåll visar i likhet med Andersson och Boij (2004) att måltidsverksamheter med en hög andel ekologiska inköp har en benägenhet att ändra sina menyer på grund av merkostnaderna för ekologiska livsmedel. Om S.M.A.R.T-konceptet används kan utsläppen av klimatpåverkande gaser minskas (Dahlin & Lindeskog, 1999; Sandström & Svensson, 2003), vilket är i linje med regeringens miljö kvalitetsmål (Regeringen, 2004). Indirekt visar Mikkelsen m.fl. (2005) även att måltidsverksamheter med en hög andel ekologiska inköp i större utsträckning lagar

hälsosammare måltider på grund av att matsedeln ändras, precis enligt Livsmedelsverkets riktlinjer (Johansson, 2005; Livsmedelsverket, 2007).

Vid övergång från konventionell måltidsproduktion till ekologisk finns många hinder att överkomma. Det hindret som vanligtvis upplevs som störst och som gör att en ekologisk tillagning väljs bort är ekonomin (Bergström, 2007; Andersson & Boij, 2004). Enligt Andersson och Boij beror det ofta på oviljan att ställa om sin måltidsproduktion eller okunskap om hur man förändrar tillagningen att passa för en ökad andel ekologiska livsmedel. Det finns stora möjligheter att klara av en ökad andel ekologiska livsmedel med liknande budget om livsmedelsvalen förändras. För att lyckas med omställningen krävs ett engagemang för ekologi hos alla involverade aktörer (Andersson & Boij, 2004; Enfors, 2004).

Ytterligare ett hinder som är framstående är den varierande tillgången av ekologiska livsmedel (Bergström, Solér & Shanahan, 2005) vilket även Karlsson (2008) bekräftar. Karlsson arbetar med förädling av ekologiska rotfrukter och potatis och ger en trovärdig bild av tillgång och kvalitet i det ekologiska sortimentet. Enfors (2004) menar att kommunikationen mellan aktörerna på marknaden är bristfällig vilket försvårar ekologiska inköp. Ofta är de ekologiska produkterna beställningsvaror vilket kräver mycket god framförhållning i verksamheterna, även då inköparna beställer i god tid är risken stor att leverantörerna inte kan leverera och en konventionell ersättningsvara skickas istället. Här menar Enfors att det även är verksamheternas ansvar att planera sina inköp och att kommunikationen mellan skolmåltidsverksamheterna är viktig för att öka mängden som köps in. En större mängd gör att grossisterna kan lagerhålla varan.

3 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur inköpsansvariga inom den offentliga skolmåltidsverksamheten upplever inköp av ekologiska livsmedel, med fokus på Stockholm, Göteborg och Malmö.

3.1 Frågeställningar

- Hur påverkas inköpsansvariga av politiska mål, resurser och rådgivning?
- Vilken syn har inköpsansvariga på regeringens inriktningsmål mot 25 procent ekologiska inköp till år 2010 samt på städernas lokala mål?
- Vilka olika uppfattningar finns hos inköparna kring ekologiska inköp?

4 Metod

För att få en ökad förståelse för hur verkligheten ser ut i skolmåltidsverksamheter har studiebesök gjorts på Carolas Eko i Stockholm och Djupadalsskolan i Malmö, som båda använder sig av en stor andel ekologiska livsmedel i sin dagliga verksamhet. I början av uppsatsprocessen deltog vi i en nordisk intensivkurs, NordPlus. Kursen berörde hållbar utveckling inom måltidsbranschen, storhushåll och restaurang i de nordiska länderna och anordnades av Institutionen för mat, hälsa och miljö vid Göteborgs Universitet.

Med utgångspunkt i syftet har vi valt att undersöka inköparens uppfattningar och få en förståelse för ekologiska inköp utifrån inköparens perspektiv samt göra en jämförelse mellan de tre städerna. När man studerar uppfattningar lämpar det sig bäst att använda intervjuer som metod (Kvale, 1997). Vi har inspirerats av den kvalitativa intervjumetoden men har valt att vara något mer strukturerade. För att kunna svara på de två första frågorna har vi inspirerats av Widerbergs (2002) analysmetod för kvalitativt material: tematisering. Fenomenografi är den analysmetod som valts för att hitta variationer kring inköparnas uppfattningar, som sista frågan berör.

4.1 Kvalitativ intervju

En kvalitativ intervju ger respondenten möjlighet att svara fritt på frågorna och att resonera om saker som denne tycker är relevant för undersökningen men som det inte frågas efter vid intervjun (Patel & Davidson, 2002). Trost (2005) menar att man vid en kvalitativ intervju i större utsträckning kan prata med respondenten och interagera på ett sätt som kan ge mervärde till resultatet, men även att man som intervjuare kan ge åsikter och infallsvinklar till intervjun. Patel och Davidson betonar dock att det även är viktigt att intervjuaren är neutral och inte visar känslor eller dömer respondenten. En kvalitativ intervju är oftast mer öppen och har en låg grad av standardisering samt en låg grad av strukturering (Trost, 2005; Patel & Davidson, 2002) och man berör snarare teman istället för att ställa specifika frågor. Eftersom samma teman berörs vid varje intervju kan de jämföras med varandra (Krag Jacobsen, 1993). Vid val av kvalitativ intervju som metod har vi reflekterat över att läsaren av rapporten är helt beroende av våra tolkningar och analyser. Detta betonar även Kvale (1997) som menar att kvalitativa undersökningsmetoder inte är kontrollerbara i samma utsträckning som kvantitativa metoder.

Patel & Davidson (2002) betonar att det är viktigt att vara väl förberedd inför kvalitativa intervjuer och att man skaffar sig grundläggande kunskaper i intervjumetodik. Inför intervjuerna har vi därför studerat ett flertal metodböcker (Krag Jacobsen; 1993; Kvale, 1997; Patel & Davidson, 2002; Trost, 2005) för att känna oss trygga inför intervjuerna. Vid

förberedelserna av intervjuerna har vi inspirerats av det kvalitativa tillvägagångssättet, men valt att inte följa det fullt ut. Inför intervjuerna upprättades en intervjuguide (se bilaga 1) som stöd och för att försäkra att alla intervjuerna skulle beröra samma teman. Trots att en kvalitativ intervju oftast har en låg grad av strukturering (Trost, 2005; Patel & Davidson, 2002), valde vi att strukturera frågorna i intervjuguiden som ett stöd för oss som oerfarna intervjuare. Då människor är olika valde vi att utforma frågor i en speciell ordning, men att vid intervjutillfället formulera om frågorna i en passande ordning beroende på hur mycket respondenterna talar eller vad de själva tar upp (Patel & Davidson, 2002; Solér, 1997). Vi bestämde frågorna i en ordning som kändes följsam för att intervjun skulle flyta på utan att det blev stora hopp mellan de olika ämnena.

För att dokumentera intervjuerna användes inspelningsteknik vid samtliga intervjuer för att lättare kunna återge vad som sagts. Enligt Trost (2005) ger en bandspelare möjligheten att lyssna igenom intervjuerna flera gånger för att kunna lägga märke till tonfall och ordval. Det är även en fördel att kunna koncentrera sig på intervjun istället för att lägga fokus på att anteckna. Nackdelen kan vara att en del människor känner sig obekväma när de blir inspelade och kan känna sig besvärade och inte ge lika uttrycksfulla svar (Trost, 2005). Innan de bokade intervjuerna genomförde vi två pilotintervjuer med personer inom branschen för att testa om frågorna var rätt utformade och om språket var passande. Under pilotintervjuerna testades även det tekniska hjälpmedlet som användes vid intervjutillfällena samt noterade tidsåtgång för intervjun.

I det här fallet var vi två personer som genomför studien. Trost (2005) hävdar att det inte är en nackdel att vara två personer när man intervjuar en representant för en organisation, då man kan ha stöd av varandra. Eftersom personen inte utelämnar sig själv finns inte någon risk att intervjun blir ett maktutövande. Innan de bokade intervjuerna bestämde vi att en av oss skulle vara den som ledde intervjun och ställde frågorna. Den andra personen skulle sköta bandspelaren och föra stödanteckningar samt observera intervjun och komplettera med eventuella frågor. Under pilotintervjuerna testade vi att alternera rollerna för att se vilken roll som passade bäst till våra personligheter.

4.2 Urval

Urvalet gjordes genom att välja sex respondenter, två från varje stad, som är inköpare i offentlig skolmåltidsverksamhet. Verksamheterna skulle vara stora storhushåll, vilket innebär att de tillagar över 500 portioner. En övre gräns på antalet portioner sattes till 2000 för att respondenterna skulle kunna jämföras med varandra. För att få kontakt med respondenterna skickades en förfrågan till miljöförvaltningarna i de tre städerna, vilket resulterade i att vi fick kontakt med personer som kunde länka oss vidare till inköpsansvariga. Slutligen fick vi kontakt med respondenterna, som alla hamnade inom ramarna för vår undersökning. Respondenterna som valde att ställa upp i undersökningen var positivt inställda till att medverka i en intervju.

Efter kontakt med inköpsansvariga skickades information ut om vad undersökningen skulle innebära för dem som valde att ställa upp. Inför de bokade intervjuerna skickades ett andra brev ut med närmare uppgifter om intervjutillfället.

4.3 Analys

Vid intervjutillfällena sker en indirekt form av analys. Kvale (1997) beskriver i analysens steg hur analysen börjar redan när frågan ställs i intervjusituationen. Respondenten tolkar frågans innebörd utifrån sina erfarenheter och väljer sitt svar. I nästa steg tolkas respondentens svar av intervjupersonen och observatören utifrån deras perspektiv och

erfarenheter och redan vid detta steg börjar en vag analys av vad som sagts. Vid transkriptionen och den vidare analysen av det utskrivna materialet tolkar forskaren igen utifrån egna uppfattningar (Kvale, 1997). Detta liknar den metod som Alander (2007) använder sig av i sin doktorsavhandling. Hon menar att en kvalitativ intervju kan tolkas olika beroende av vem intervjuaren är och vem som intervjuas. Personernas erfarenheter och kunskap speglas i intervjun men beror av intervjuguiden som bestämmer ämne. I analysen tolkas det transkriberade materialet med hjälp av analysmodellen, vilket ger resultatanalysen (Alander, 2007).

Ett av de första stegen i analysprocessen är att transkribera det inspelade materialet. Kvale menar att det ska framgå tydligt hur intervjuerna transkriberats. Banden från intervjuerna lyssnas igenom noga och med stöd av intervjuguiden skrivs respondenternas svar på frågorna ner. Även andra viktiga iakttagelser och kompletterande anteckningar från observatören som kan vara av betydelse tillförs utskrifterna. En viktig tanke att ha med sig, är vilket syfte utskrifterna har samt hur syftet ska redovisas i rapporten (Kvale, 1997). Syftet med utskrifterna av vårt material är att de ska fungera som minnesanteckningar från intervjuerna. Vi valde alltså att inte transkribera hela intervjuer utan skrev ner det vi ansåg vara av betydelse för undersökningens syfte och frågeställningar.

4.3.1 Tematisering

Vid analysen av materialet utgick vi från Widerbergs (2002) analysmetod för kvalitativa intervjuer för att kunna svara på de två första frågorna. Metoden tematisering innebär att man sorterar materialet utifrån olika teman som man sedan analyserar. Vid tematiseringen utgick vi från en kombination av Widerbergs två förhållningssätt till materialet. I det *empiriska förhållningssättet* utgår man från det transkriberade materialet, medan man i det *teorinära förhållningssättet* utgår från en teori om vad man vill hitta i materialet (Widerberg, 2002). Vi utgick från våra frågeställningar och ville hitta teman som kunde svara på frågorna, men några teman tillkom allt eftersom vi läste materialet.

Praktiskt sett lade vi upp hela det transkriberade materialet på ett bord så att vi hade en god översikt. Sedan markerade vi med olika färgpennor meningar och textstycken som hörde ihop med ett tema (Widerberg, 2002). Sedan klippte vi i datorn ut texten från transkriptionen och klistrade in texten i ett nytt dokument under respektive tema. Meningar som kunde hänföras till flera teman kopierades, så att inget skulle försvinna. Innan vi tolkade materialet utifrån de teman vi funnit angav vi frågeställningar under varje tema som vi ville undersöka i materialet (Patel & Davidson, 2002; Widerberg, 2002), för att inte missa något av intresse. Under inläsningen av materialet markerade vi även intressanta citat som skulle kunna komma att stärka den slutliga texten.

4.3.2 Fenomenografi

För att kunna svara på den sista frågan som behandlar uppfattningar har den fenomenografiska analysmetoden använts. Det centrala i fenomenografin är att studera uppfattningar och metoden beskriver variationer i materialet (Kvale, 1997; Patel & Davidson, 2002; Solér, 1997). Metoden beskriver uppfattningar av ett ämne och då uppfattningar kan ändras med tiden ger inte resultatet något slutgiltigt svar (Patel & Davidson, 2002, Solér, 1997).

Patel & Davidson hävdar att den fenomenografiska analysen sker i fyra olika steg: "1) bekanta sig med och etablera ett helhetsintryck; 2) uppmärksamma likheter och skillnader i utsagorna i intervjuerna; 3) kategorisera uppfattningar i beskrivningskategorier, samt; 4) studera den underliggande strukturen i kategorisystemet" (Patel & Davidson, 2002, s 33).

Metoden innebär att man studerar materialet noggrant för att hitta tydliga mönster i transkriptionen. I likhet med Patel & Davidsons beskrivning av fenomenografi skriver Trost (2005) att det efter transkribering av en kvalitativ intervju gäller att noggrant läsa igenom materialet flera gånger för att fundera över vad man såg och hörde under intervjun. Solér (1997) menar att det är viktigt att försöka hålla tillbaka sina egna hypoteser av undersökningen och istället se materialet utifrån respondentens perspektiv. Under inläsningen av materialet finner man olika kategorier/teman³ som man vill belysa (Patel & Davidson, 2002). Genom att sätta de olika temana i relation till varandra och till det övriga materialet kan uppfattningar om ämnet belysas (Solér, 1997).

³ Vi har valt att kalla våra kategorier för teman, då detta ord passar bäst i denna rapport, fortsättningsvis kommer vi enbart att använda ordet tema.

5 Resultat

Innan ni tar del av resultatet väljer vi här att göra en kort presentation av våra respondenter och städerna de verkar i, eftersom en förståelse för deras bakgrund och situation kan ha betydelse för hur resultatet värderas (Widerberg, 2002).

I de tre städerna valda för undersökningen har vi besökt sex tillagningskök, som tillagar 700-1600 portioner per dag, på sex olika grundskolor. Andelen ekologiska inköp i våra respondenters verksamheter varierar från 16-86 procent och ligger långt före de övriga offentliga verksamheterna i respektive stad.

Tabell 1 - ekologiska data från de undersökta städerna

	Andel ekologiskt, stadens genomsnitt 2006 ⁴	Andel ekologiskt, verksamhet 1 2007	Andel ekologiskt, verksamhet 2 2007	Andel ekologiska produkter på upphandlingsavtalet hos huvudgrossist ⁵
Stockholm	6,39 %	16 %	50 %	7,4 %
Göteborg	10 %	40 %	25 %	6 %
Malmö	14,17 %	33 %	86 %	8,5 %

Den genomsnittliga andelen ekologiska inköp under 2006 (se första kolumnen) gäller för alla offentliga verksamheter och inte bara för skolmåltidsverksamheter.

Våra respondenter i Stockholm har olika bakgrund, en har gått en köksutbildning samt har en gedigen arbetslivserfarenhet som kock medan den andra respondenten inte har någon köksutbildning alls, men däremot flera års yrkeserfarenhet från branschen. Båda respondenterna i Göteborg har en kockutbildning i grunden och de har arbetat inom skolmåltidsverksamheterna i många år. En av dem har dessutom gått en vidareutbildning till diplomerad kock medan den andra respondenten har en kostekonomexamen. I Malmö har båda respondenterna någon form av köksutbildning och de har arbetat inom skolmåltidsorganisationen under lång tid.

5.1 Hur påverkas inköpsansvariga av politiska mål, resurser och rådgivning?

Organisationsstrukturen skiljer sig åt mellan städerna och detta kan ha betydelse för hur engagerade inköpare är för ekologi och vilket stöd de får. Stockholm har nyligen ändrat organisation från en kostenhet till att styras av utbildningsförvaltningen. Organisationen har decentraliserats till varje skola och inköparens närmaste chef är rektorn på respektive skola. Respondent 1 i Stockholm upplever omorganisationen som positiv och menar att den har inneburit större frihet. Respondent 2 anser däremot att det inte har någon större betydelse om styrorganet är en rektor eller en kostchef så länge det finns ett gediget intresse och

⁴ Enligt uppgift från Rapport 1, Ekocentrum, 2007

⁵ Enligt uppgift från respektive stads upphandlingsbolag.

Alexandra Anastasiou, Kommentus Stockholm. Mailkontakt 2008-04-14

Göran Berger, Upphandlingsbolaget Göteborg. Mailkontakt 2008-04-11

Gunilla Berggren, Malmö Skolrestauranger. Telefonkontakt 2008-05-05

engagemang, dock uttrycker han att stödet från cheferna har blivit sämre i och med omorganisationen. Tidigare fick man mer hjälp med utbildning av personal och kostenheten fungerade som ett bollplank där man kunde få hjälp och stöd. Båda respondenterna känner stort stöd från skolledningen vilket innebär att skolmaten prioriteras. Respondent 1 upplever rektorn som engagerad och medveten om kostens betydelse, vilket underlättar arbetet i verksamheten. Respondenterna får inte några öronmärkta ekonomiska resurser för att köpa ekologiska livsmedel men de är ändå tillfreds med den ekonomiska situationen de befinner sig i. Respondenterna var inte medvetna om stadens lokala miljömål om 15 procent ekologiska inköp, vid intervjutillfället.

I Göteborg har varje stadsdel sin egen organisation som kan se väldigt olika ut. Hos båda respondenterna är det en kostenhet som styr skolmåltidsverksamheten. Varje stadsdel i Göteborg bestämmer sina egna lokala miljömål så länge de stämmer överens med regeringens miljömål på 25 procent ekologiska inköp till år 2010. I båda stadsdelarna har det satsats extra ekonomiska resurser för att öka andelen ekologiska inköp och personalen har också fått möjlighet till olika typer av kompetensutbildningar. Båda respondenterna känner ett stort stöd från respektive kostorganisation som styrs av kostchef och får ofta feedback på sin insats.

Skolmåltidsverksamheten i Malmö styrs av en central kostenhet; Malmö Skolrestauranger och båda respondenterna har en områdesansvarig inom kostenheten som chef. Matsedel och vissa inköp styrs centralt från Malmö Skolrestauranger, vilket bland annat resulterar i att deras kök har större möjlighet att få de varor de verkligen beställt. Malmö skolrestauranger serverar 34000 portioner dagligen och kan därför pressa priserna hos leverantörerna och på så sätt lättare säkra tillgången, vilket är något som uppskattas av inköparna i respektive kök. Malmö Skolrestauranger har som vision att år 2012 uppnå 100 procent ekologiska livsmedelsinköp i sin organisation. Delmålet för Malmö Skolrestauranger är att uppnå 40 procent ekologiska inköp under år 2008. Respondenterna upplever det positivt att få delmål att sträva efter som då ger dem ökad kraft att fortsätta arbeta mot en ännu högre andel ekologiska livsmedelsinköp. Våra respondenter upplever kostorganisationen som något positivt då de får mycket stöd och uppmuntran därifrån. För att kunna nå målen satsas det mycket pengar på utbildning, upphandling och stöd. Respondent 2 i Malmö säger:

Jag hade ju hela tiden mina stöttepelare inne på kontoret som hjälpte mig hela tiden. [...] Har det varit någonting har jag alltid kunnat ringa och fråga om det finns produkter och så brukar då kontoret ringa och kolla läget om vi hittar någonting. Hela tiden har jag haft det så att säga, responsen tillbaka (inköpare, Malmö).

Även kommunpolitikerna i Malmö ger sitt stöd till kostorganisationen berättar en av våra respondenter, som även menar att uppmärksamheten av deras arbete ger ökat självförtroende. Samtliga respondenter var nöjda med hur verksamhetens organisation och styrorgan var uppbyggda och respondent 2 i Stockholm som inte var helt nöjd var inte heller missnöjd.

5.2 Vilken syn har inköpsansvariga på regeringens inriktningsmål mot 25 procent ekologiska inköp mot 2010 samt städernas lokala mål?

Samtliga respondenter anser att regeringens inriktningsmål mot 25 procent ekologiska inköp är av stor vikt då man har något att sträva efter. De menar även att de lokala målen är viktiga då de antingen utgör ett delmål av regeringens rekommendation eller ett mål som är högre än det, vilket är fallet i vissa stadsdelar i Göteborg samt i Malmö Stad. Respondenterna i Stockholm var dock inte medvetna om det lokala miljömålet som staden upprättat och strävade därför endast mot regeringens rekommendation.

För att lyckas tror många av respondenterna att det krävs stöd ovanifrån, i form av kostorganisation, kostchef eller rektor. Det stödet som behövs är råd, utbildning och ekonomiska resurser. Alla respondenterna upplevde ett fullgott stöd från sin närmaste chef och stadsdelen. Däremot anser respondenterna att även staten/regeringen borde vara mer aktiva i arbetet med att nå målet, men ingen gav något konkret förslag eller uttryckte en önskan om vilken hjälp de skulle behöva.

Ingen av respondenterna upplever att de har möjlighet att påverka de lokala målen, men respondent 1 i Göteborg påpekade att genom ett aktivt arbete med att försöka nå målen visar man indirekt att man är intresserad. Vidare menade hon att om verksamheten uppnår det mål som stadsdelen har satt så leder det i sin tur till att kostorganisationen successivt ökar målen.

Eftersom alla respondenter utom en har uppnått regeringens rekommendation frågade vi istället vilka råd de skulle vilja ge till sina kollegor som inte kommit lika långt i sitt arbete med ökade ekologiska inköp. Övriga respondenter instämde med respondent 2 i Malmö:

Börja i en liten skala, börja inte med för mycket produkter. [...] Det första vi började med för 10 år sedan var inlagda smörgåsgurkor, sedan kom mjölken (inköpare, Malmö).

Övriga respondenter gav som råd att börja med stora produktgrupper som till exempel mjölk, rotfrukter och övriga mejeriprodukter som oftast köps in i stora kvantiteter och som på så vis bidrar till att andelen ekologiskt ökar relativt snabbt. När man sedan byggt upp en fungerande verksamhet kring de produkterna är det lättare att successivt öka antalet produktgrupper.

5.3 Vilka olika uppfattningar finns hos inköparna kring ekologiska inköp?

Under analysens gång hittade vi uppfattningar som representerade flera respondenter. Respondenterna uttryckte sig lika i sina resonemang och därför är variationen inte så stor. Det är ingen markant skillnad mellan respondenternas uppfattningar om sina ekologiska inköp. De skillnader som ändå framkommit under analysens gång har belysts för att visa på variationen. Fem centrala uppfattningar om ekologiska inköp framkom i materialet:

- Att engagemang är viktigt
- Att inköp av ekologiska produkter kräver/inte kräver ökade ekonomiska resurser
- Att tillagning med ekologiska livsmedel är mer arbetskrävande
- Att produkttillgången på den ekologiska marknaden är tillräcklig
- Att det finns hinder med ekologiska inköp

Under de centrala uppfattningarna beskrivs även variationer i uppfattningar på samma tema.

5.3.1 Uppfattning 1: Att engagemang är viktigt

Samtliga respondenter är överens om att ett engagemang för ekologi är betydelsefullt för att lyckas och ordet engagemang har genomsyrat hela undersökningen. Engagemanget bottnar antingen i ett personligt intresse eller att de genom sitt yrke blivit inspirerade av skolläring och chefer. Respondenterna från Göteborg framhävde tydligt att deras engagemang till stor del beror på att deras respektive stadsdelar har ett lokalt mål och deras drivkraft är att uppnå målet. Andra faktorer som gjort att respondenternas intresse och engagemang har väckts är att det globala miljöengagemanget har ökat. Dessutom ansåg fyra av respondenterna att miljö- och klimathotet, som är ett aktuellt diskussionsämne just nu, har gjort att allt fler kräver en mer hållbar måltidsproduktion.

Till skillnad från övriga respondenter framhöll respondent 1 i Malmö att det främst var hälsoaspekterna som lade grunden till hans miljöengagemang. Han ansåg att barnens mat ska vara fri från genmodifierade organismer och miljögifter. De andra instämde i att det var viktigt att köpa livsmedel fria från kemikalier och tillsatser. Respondent 1 i Stockholm var upprörd över tillsatsen glutamat och försökte undvika produkter som innehöll ämnet. Vad det gäller spårbarhet upplevde respondent 2 i Stockholm att det är enklare när det gäller ekologiska råvaror, mycket på grund av att de ekologiska produkterna är fria från tillsatser. Respondent 1 i Stockholm ansåg att hennes största motiv till ett engagemang för ekologiska livsmedel var att hon värnade om god djurhållning vilket hon ansåg att konventionell produktion inte kunde bistå med i lika hög utsträckning.

Marknadsföring som är en del av engagemanget, enligt respondenterna, ser lite olika ut i de olika städerna och skiljer sig markant från verksamhet till verksamhet. Flertalet av respondenterna arbetar med marknadsföring av sitt ekologiarbete, men på olika sätt. Respondent 1 i Göteborg deltog i en marknadsföringsgrupp i stadsdelen, medan respondent 1 i Malmö var noga med att marknadsföra sin profil genom att skylta och dekorera matsalen med planscher och broschyrer. I hälften av verksamheterna vi besökt har det satsats lite på marknadsföring och samtliga respondenter i dessa verksamheter medgav att det kunde vara en god idé att satsa mer på det. En av skolorna har länge arbetat med ekologisk matlagning och blev från början mycket uppmärksammade men nu är marknadsföring inget de jobbar så mycket med. Respondent 2 i Malmö säger:

Visst är vi jättestolta för det åstadkommit men vi tänker inte så mycket på det, det bara rullar på av sig själv, det bara finns där. Det är inget vi går ut och skyltar med. [...] Vi har valt att hålla oss relativt neutrala (inköpare, Malmö).

Respondenterna som arbetade lite med marknadsföring uttryckte det som besvärligt att arbeta med marknadsföring och att tala om hur bra man är, då det i slutändan kunde innebära uppmärksamhet och granskning. Respondent 2 i Malmö upplevde att de var mer kontrollerade än privata organisationer och med rädsla för att begå misstag inte ville utmärka sig. Slutligen påpekar respondenterna att offentliga verksamheter inte har tillåtelse att marknadsföra sig i lika stor utsträckning som en privat organisation, vilket grundar sig på att de är tvungade att följa konkurrenslagstiftningen.

Merparten av respondenterna anser att det är viktigt att värna om sina kontakter i form av leverantörer, gäster och styrorgan/beslutsfattare. Det är även viktigt att leverantörerna är intresserade av ekologi och att de har en bra kontakt med inköparna. Utan deras engagemang och intresse kan inköparen bli låst i sitt arbete för ökade ekologiska inköp. Samtliga respondenter medger att utbildning är en viktig del av engagemanget och de allra flesta av våra respondenter och dess personal har genomgått någon form av utbildning i ekologisk matlagning. Två av respondenternas verksamheter agerar provkök åt upphandlingsbolaget vilket innebär att de har möjlighet att få en inblick i nya produkter på marknaden, respondenterna uppskattar den här möjligheten till delaktighet. Detta kan även stimulera till ett intresse för nya maträtter och indirekt till ekologisk tillagning.

Samtliga respondenter är överens om att det är viktigt att ha stöd från kostorganisationen eller rektorerna samt från övrig skolpersonal för att komma vidare i sitt arbete med att öka de ekologiska inköpen. Speciellt om man väljer att ha en ekologisk profil, menar respondent 2 i Malmö att samtliga parter som berörs måste få information och vara involverade. Mycket av det som sägs under intervjuerna pekar på att ett engagemang för ekologi och hållbar utveckling ofta genomsyrar både yrkes- och privatlivet.

5.3.2 Uppfattning 2: Att inköp av ekologiska livsmedel kräver/inte kräver ökade ekonomiska resurser

Uppfattningen om att inköp av ekologiska livsmedel kräver ökade ekonomiska resurser delades av hälften av respondenterna. Den motsatta uppfattningen: *att inköp av ekologiska livsmedel inte kräver ökade ekonomiska resurser*, som delades av andra hälften kommer att redovisas för att visa på de båda extremerna av uppfattningar som framkom av intervjuerna.

Samtliga respondenter ansåg att de hade tillräckliga ekonomiska resurser för att handla den andel ekologiska produkter som de gör idag, men många av dem påpekade tydligt att de inte har möjlighet att öka andelen om de inte får extra pengar. Till skillnad från Stockholm och Malmö har respondenterna i Göteborg fått ökade ekonomiska resurser för kunna öka andelen ekologiska inköp. Den verksamhet i Stockholm som ännu inte nått upp till regeringens inriktningsmål mot 25 procent ekologiskt förmodade att hon inte heller kommer att göra det till år 2010 om hon inte får utökade ekonomiska resurser. De övriga respondenterna antydde att det var möjligt att nå regeringens rekommendation utan utökade resurser, men det beror på hur stora resurser verksamheterna har från början.

I diskussionen kring uppfattningen om det ekonomiska läget med respondenterna framkom en del önskemål som skulle kunna förbättra situationen för dem. Fem av respondenterna uttrycker även att det är viktigt att vara insatt och aktiv i inköpsprocessen, för att hitta rätt produkter, ta del av kampanjer och därmed få bättre priser. Respondent 2 i Stockholm berättade att han ofta köper råvaror med kort hållbarhet och fryser in för att använda vid senare tillfälle, det här är ett bra sätt att spara pengar på anser han. Ett resonemang från respondent 1 i Malmö är att om fler inköpare blir mer medvetna och handlar mer ekologiska varor, kan det resultera i att priserna skulle kunna pressas ner.

Det var inte en enda av respondenterna som var medvetna om hur stor merkostnaden är för ekologiska livsmedel i jämförelse konventionella. Samtliga respondenter fick uppskatta hur mycket de tror att merkostnaden är. Svaren varierade från en generell prisökning på mellan 10 till 40 procent. Respondent 1 i Göteborg påpekade att det finns varor som är upp till 200 procent dyrare än de konventionella sorterna samtidigt som hon sa att vissa produkter kan vara billigare om de är ekologiska.

Respondenterna har delade meningar om vad som är tillräckliga ekonomiska resurser samt om de har tillräcklig budget i dagsläget. Samtliga respondenter har ändå som önskemål att de skulle vilja ha ökade ekonomiska medel för att handla ekologiskt eftersom de ekologiska produkterna generellt sett är dyrare än de konventionella. Alla var också överens om att det krävdes mer kunskap och planering vad det gäller tillagningen för att inte överskrida budgeten.

5.3.3 Uppfattning 3: Att tillagning med ekologiska produkter kräver ett annat arbetssätt

Samtliga respondenter delade uppfattningen om att måltidsproduktionen med ekologiska livsmedel kräver en annan typ av matlagning. Det var respondenterna i Stockholm som var mest aktiva i att diskutera den här uppfattningen. Respondent 1 i Stockholm menade att det även kan behövas en annan matsedel, för att inte kostnaderna ska skena iväg. Ett sätt att ändra produktionssätt är att arbeta efter S.M.A.R.T-konceptet som beskrivs i kapitel 2.6. Respondenterna i Göteborg arbetar aktivt med S.M.A.R.T och har genomgått någon form av utbildning för att lära sig att arbeta med det. De har uppfattningen att tillvägagångssättet i tillagningen ökar deras möjligheter att köpa in ekologiska livsmedel. Övriga respondenter har hört talas om S.M.A.R.T men är inte insatta i materialets innebörd. Under intervjuernas gång

kom det dock fram att samtliga kök arbetar med S.M.A.R.T oavsett om de är medvetna om det eller inte.

Några respondenter förknippade ekologisk matlagning med ett krav på mer resurser i form av personal. Alla verksamheterna vi besökte tillagade mycket mat från grunden och försökte undvika halvfabrikat. Idag är det vanligt att man drar ner på personal och minimerar köken på utrustning, så att det endast går att värma prefabricerade livsmedel, allt för att spara pengar. Respondent 2 i Stockholm är emot denna utveckling och ger en uppmaning till skolledningen:

Dra inte ner på skolmåltidspersonalen, då ekologisk mat kräver oftast mer jobb.
(inköpare, Stockholm)

Respondent 2 i Stockholm menade dessutom att många inköpare oftare fokuserar på problem än på möjligheter och förknippar ekologisk matlagning med jordiga grönsaker och komplicerad tillagning. Han påpekade att det idag finns många bra produkter som är sköljda, färdigskalade och hackade, samt även grönsaker i fryst form som lämpar sig mycket bra för de kök som inte har möjlighet att hantera jordiga grönsaker och rotfrukter.

5.3.4 Uppfattning 4: Att produkttillgången på den ekologiska marknaden är tillräcklig

Respondenterna diskuterade även tillgång av ekologiska livsmedel ur många olika aspekter. Upphandlingsavtalet sätter ramen för tillgången, men det är även många andra faktorer som påverkar hur tillgången ser ut på marknaden. Det som visas i tabell 1 i kapitel 5 om andelen ekologiska inköp, som varierar från 16-86 procent, i verksamheterna är bra att ta i beaktning för fortsatt läsning i resultatet.

Samtliga respondenter upplevde tillgången som tillräcklig utifrån den andel de köper in idag. Om de skulle öka andelen ekologiska produkter tror samtliga respondenter att utbudet inte är tillräckligt, då vissa produkter överhuvudtaget inte finns att tillgå som ekologiska. En del av dem trodde dessutom att om samtliga offentliga verksamheter skulle uppnå målet på 25 procent ekologiska produkter skulle tillgången inte räcka till. De hade dock uppfattningen att tillgången på ekologiska produkter har ökat de senaste åren. Avtalen innehåller fler produktgrupper och ett ökat antal produkter i varje produktgrupp. Två respondenter var överens om att detta kan bero på att efterfrågan har ökat och att leverantörerna då har utökat sitt sortiment. Respondent 2 i Malmö ansåg att grossisterna driver på utvecklingen hos producenterna för öka den ekologiska produktionen successivt, allt eftersom efterfrågan ökar.

Alla verksamheterna som vi besökte försökte alltid att köpa in fasta produktgrupper som ekologiska, exempelvis rotfrukter, vitkål, mjölk, övriga mejeriprodukter, ägg, vetemjöl och köttfärs. Dock upplever respondenterna att tillgången varierade mycket från säsong och över tid samt att vissa produktgrupper är svåra att få tag på vid vissa tillfällen. Så här säger Respondent 2 i Stockholm om grönsakstillgången:

Det kan ju ta slut framåt vårkanten [kort paus] det brukar det göra. [...] Den här mängden vill vi ha under den perioden, så är det inte idag vad jag förstår, utan grönsaksleverantören kan säga att det kan ta slut, de vet ju inte exakt, men de kan ju ana, men det där finns ingen bra ordning på det där tycker jag det verkar som (inköpare, Stockholm).

Respondenten fortsätter resonera kring huruvida man bör upphandla en förutbestämd mängd livsmedel eller som idag en förväntad mängd.

Att upphandlingen sätter ramen för tillgången instämmer respondenterna med. Hur upphandlingen upplevs skiljer sig dock åt. Flertalet av respondenterna anser att de personligen inte har möjlighet att påverka upphandlingen, men många av dem menar ändå att de kan påverka indirekt genom kostchef eller nätverksgrupper. I Stockholm beskrev respondenterna att de nätverksgrupper som finns, tidigare upplevdes som mer verksamma och att man idag inte har samma drivkraft. Förut bjöds skolmåltdspersonalen in till nätverksmöten och kunde där påverka och vara delaktiga i upphandlingen. Respondent 2 i Göteborg anser däremot att hon personligen har möjlighet att påverka upphandlingen genom en kontaktperson på upphandlingsbolaget. Hon menar att det är en informell kontakt, varpå alla inköpare i staden dock inte har samma möjlighet. Respondenterna upplever att de tidigare har haft större inflytande på upphandlingsavtalet och respondent 1 i Göteborg tror att det minskade inflytandet beror på personalnedskärningar inom upphandlingsbolaget. Inom Malmö skolrestauranger finns det en speciell grupp som arbetar med upphandlingsfrågor centralt och som respondenterna från Malmö kunde framföra sina åsikter till. De upplever dock inte att de personligen kan påverka avtalet.

Ett önskemål från respondent 2 i Stockholm är att upphandlingsbolaget ska bli mer kunniga på den ekologiska marknaden och de borde nyttja en del av personal att enbart arbeta med dessa frågor och produkter. Respondent 1 i Göteborg menar däremot att hon hade uppfattningen att upphandlingsbolaget är engagerade och ständigt arbetar för att hitta ekologiska produkter som passar verksamheten. Respondenterna i Malmö berättade att de inom Malmö Skolrestauranger har personal som arbetar med att hitta passande ekologiska produkter att få med på avtalen.

Respondenterna i Stockholm upplevde att de var för styrda av avtalet och skulle vilja ha större valfrihet vad det gäller grossister och enskilda leverantörer. Respondent 1 i Stockholm ansåg att det borde finnas fler huvudgrossister upphandlade på avtalen, som till exempel Menigo, Servera samt Martin Olsson och att de skulle ha möjlighet att handla från alla huvudgrossister. Det fanns även önskemål om att ha en leverantör på avtalet som enbart säljer ekologiska produkter och på så sätt verka som en form av expert på området.

De flesta upplever att upphandlingsavtalet har många ekologiska produkter men inte att avtalet direkt främjar inköp av dessa produkter. Respondent 1 från Stockholm tyckte att avtalet hade fel fokus och inte främjade verksamheten som hon bedrev. På avtalet finns många hel- och halvfabrikat och det är den här typen av produkter som fått större andel av avtalen. Hon anser att detta är ”synd”, eftersom hon vill handla mindre mängd hel- och halvfabrikat och istället köpa fler råvaror som tillagas från grunden. Respondent 2 i Stockholm kände till flera verksamheter som gick utanför avtalen för att få bättre priser och andra produkter. Respondenten tillägger dock att eftersom den upphandlade grossisten är kravspecificerad innebär det att det finns regler om spårbarhet och allergener som fungerar som en säkerhet för inköparen. Då man går utanför avtalet måste inköparen själv försäkra sig om att produkterna är rena från allergener vilket inte alltid är så enkelt enligt respondenten.

5.3.5 Uppfattning 5: Att det finns hinder med ekologiska inköp

Gemensamt för samtliga respondenter är att tillgången även upplevs som ett hinder, eftersom de själva inte har någon direkt möjlighet att påverka hur exempelvis skörden ska bli. Även om respondenterna är förutseende och gör beställningar, så är det inte säkert att man får varan till den dagen då den är beställd, det här upplevs som ett relativt vanligt problem. Många

ekologiska livsmedel blir ofta inte levererade och de blir tvungna att ta en konventionell ersättningsprodukt vilket respondenterna inte alls uppskattar. Den respondent som hade högst andel ekologiska produkter upplevde att det ibland var svårt att få grossisten att avvara plats för vissa ekologiska produkter som endast inhandlades av få kunder. Grossisten ansåg inte att det var värt att lagerhålla en produkt i så små kvantiteter, då man hellre utnyttjade den lagerplatsen till produkter som fler köpte in. Respondent 1 i Göteborg menar att det är viktigare att planera sina inköp väl när man använder en stor andel ekologiska produkter i tillagningen för att försäkra sig om att man får den mängd råvaror man behöver, men även för att få ett bättre pris. Det krävs att dialogen mellan inköparen och leverantören är bra för att få det att fungera, vilket respondenterna instämmer i.

Många ekologiska produkter finns inte i samma förpackningsstorlekar som konventionella, och det kan vara ett hinder anser några av respondenterna, då de inte passar till verksamhetens storlek. Ofta är förpackningarna mycket mindre vilket också resulterar i att priset är dyrare. Här menar respondenterna återigen att dialogen och diskussionen med de styrande organen måste bli bättre.

Respondenterna upplever att de ekologiska produkterna ofta har en varierande kvalitet och att det är svårt att förutspå om den är bra eller dålig. Exempel på ekologiska produkter som tre av respondenterna anser har en kvalitetsförsämring i jämförelse med konventionella är: potatis, vetemjöl och äpple. Potatis är den produkt som de flesta av respondenterna upplever problem med. Den är ofta fläckig vilket resulterar i att barnen inte äter den och i detta skede prioriteras det att barnen faktiskt äter istället för att råvarorna är ekologiska. Andra problem med potatisen kunde vara lång koktid och hård kärna. Respondent 1 i Göteborg har haft problem med skadedjur i vetemjölet, vilket ledde till i att hela köket fick saneras, något som kostat både tid och pengar.

Sammanfattningsvis har det framkommit att inköp av ekologiska livsmedel kan innebära många problem. Tillgången är enligt respondenterna en påverkingsbar faktor som genom kommunikation borde kunna bli bättre. Svårare kan det vara menar några av respondenterna att påverka kvalitetsproblemen. Då ämnen som gör att kvaliteten upplevs jämnare på konventionella produkter inte får användas vid ekologisk produktion.

6 Diskussion

6.1 Metoddiskussion

En önskan från början hade kanske varit att få ett bredare spektra av respondenternas andel ekologiska inköp, det vill säga fler respondenter som inte hade nått regeringens inriktningsmål mot 25 procent ekologiska inköp till år 2010. Efter intervjuerna kan vi se att samtliga respondenter har ett genuint intresse för ekologisk mat och arbetar mycket med det. Vi tror att det var anledningen till att dessa personer valde att ställa upp på en intervju. Det kan diskuteras huruvida detta kan ha orsakat ett vinklat resultat, dock är frågeställningarna utformade på ett sätt som är av liten betydelse för hur stor andel ekologiska inköp respondenterna har.

De respondenter som pratade fritt och inte styrdes utav frågorna gav oss mycket mer till resultatet än de som hade mindre utförliga svar på frågorna. Möjligen var frågorna fel formulerade och en mindre strukturerad intervjuguide kanske hade gett bredare svar. Med en mindre strukturerad intervjuguide anser vi att vi inte hade kunnat samla det resultat vi nu fått, då de respondenter som inte resonerade så mycket, inte hade svarat tillräckligt utförligt på frågorna. Komplexiteten med intervjuguiden kan bero på att vi är oerfarna intervjuare och inte har tillräckligt stor kunskap i intervjumetodik, men att den strukturerade intervjuguiden gav ett stöd. Vi är nöjda med resultatet och anser att det är tillräckligt för undersökningen.

Valet av två analysmetoder är passande för att visa på variationen i materialet från intervjuerna. Vi kan dock erkänna att resultatet stundtals kan upplevas som rörigt, men försök har gjorts för att göra det tydligare och mer strukturerat. Det framgår tydligt för läsaren vilka metoder som används för att analysera materialet till en viss frågeställning. Att använda den fenomenografiska analysmetoden var ett vågspel, då det var en okänd metod för oss. Vi upplever dock att den frågan som vi valt att koppla till den fenomenografiska metoden, visade på den bredd av uppfattningar som var önskad.

Intervjuerna dokumenterades på ett lagringsmedium med hjälp av bandspelare. Detta var till bra hjälp vid transkriberingen och analysen. Det problematiska med metoden var att under transkriberingen, då bandet spelades fram och tillbaka, försämrades ljudkvaliteten på inspelningsmediet och vissa avsnitt blev mycket brusiga. Inför framtida intervjuer är vi medvetna om vikten att ha tillförlitlig inspelningsteknik samt att mediet inte tappar i kvalitet då det används.

6.2 Resultatdiskussion

I resultatdiskussionen kommer resultatet att diskuteras för att ge en innebörd av det som framkommit under intervjuerna. Diskussionen kommer främst att behandla de fem uppfattningar som framkom i resultatet men det kommer även diskuteras hur inköparna påverkas av styrsystem och mål.

En uppfattning respondenterna delade är att det finns alldeles för många förutfattade meningar om ekologisk tillagning. De tror att många inköpare anser att det är alldeles för dyrt samt att kvaliteten kan upplevas sämre på ekologiska produkter än på konventionella (Andersson & Boij, 2004). Respondenterna anser att det generellt sett bör ske en förändring på synen av ekologisk matlagning. Det finns alltför många som ser problem i stället för möjligheter.

Det de flesta tänker på i samband med ekologiska inköp är att det innebär en merkostnad. Då en stor del av den offentliga sektorns verksamheter styrs av ekonomin, går ekologi och ekonomi inte ihop (Andersson & Boij, 2004; Bergström & Post, 2007). Ekologiska produkter är generellt sett dyrare än konventionella (Dahlgren, 2003) och verksamheter som tillagar mycket ekologiskt har en tendens att ändra på matsedeln för att svara på det högre priset (Andersson & Boij, 2005; Bergström & Post, 2007; Mikkelsen, Bruselius-Jensen, Andersen & Lassen, 2005). Respondenterna instämmer och menar att matlagningen med ekologiska livsmedel kräver en annorlunda typ av matlagning och en av dem betonade vikten av en annan typ av matsedel. Eftersom fyra av respondenterna inte har fått ökade ekonomiska resurser för ekologiska livsmedelsinköp har ett ändrat arbetssätt varit nödvändigt. Det handlar i praktiken om att dra ner på mängden animalier och samtidigt öka andelen vegetabilier för att kunna hålla en likvärdig ekonomisk budget (Bergström & Post, 2007; CTN, 2001; Mikkelsen m.fl., 2005). Flertalet av respondenterna hävdar dessutom att matlagning med ekologiska råvaror kräver utökade resurser i form av personal (SOU, 2005) och att de vill uppmana ledningen att inte göra nedskärningar bland skolmåltidspersonalen. En reflektion på uttalandet är att det inte är ekologiska produkter i sig som kräver mer personal utan snarare råvaran. En jordig ekologisk morot kräver lika mycket beredning som en jordig konventionell morot. Måltidsverksamheter får därmed välja olika förädlingsgrad på sina produkter så att det passar in i verksamheten, oavsett om de är ekologiska eller konventionella. Karlsson (2008) påpekar att det idag finns många förädlade ekologiska produkter att tillgå.

Förutom ekonomi anser många att utbudet av ekologiska produkter inte är tillräckligt för att sträva efter regeringens inriktningsmål mot 25 procent ekologiskt. De inköpare som intervjuades i samband med undersökningen uppfattade dock tillgången av ekologiska produkter på marknaden som tillräcklig i nuläget. På grund av regeringens rekommendation om 25 procent ekologisk konsumtion kan övriga offentliga verksamheter komma att öka sina ekologiska inköp de närmaste åren. När konsumtionen ökar kommer tillgången att vara bristfällig om inte åtgärder vidtas. Det som är viktigt att ha med i beräkningen när upphandlingsprocessen påbörjas är att det läggs anbud på rätt kvantitet, då det är en lång process för producenter att ställa om sin produktion från konventionellt till ekologiskt.

Enligt Karlsson (2008) tar det ca tre år för en potatisodling att ställas om till ekologisk och han vill framföra att det är viktigt för potatisproducenterna att få en siffra på hur mycket de olika verksamheterna kommer att köpa in redan vid upphandlingen. Om en verksamhet upphandlar en viss mängd av en produkt per vecka är de förpliktigade att ta emot den angivna mängden och det är upp till verksamheten att använda produkten på bästa sätt. Det här tillvägagångssättet kan öka chanserna för kunderna att få den kvantitet som de efterfrågar (Karlsson, 2008). En respondent instämmer med Karlssons (2008) åsikt och påpekar att det är viktigt att planera sina ekologiska inköp väl för att försäkra sig om att de beställda varorna levereras. I likhet med potatisodling är det tidskrävande för köttproducenterna att ställa om produktionen från konventionell till ekologisk och att de under omställningen vanligtvis förlorar förtjänst (Drake & Björklund, 2002). Ett exempel på en produktgrupp som Malmö Skolrestauranger upphandlat med Scan är ekologisk nötfärs. Avtalet resulterar i att Scan vet exakt hur stor mängd fårs som behövs varje vecka och Malmö Skolrestauranger garanteras den angivna kvantiteten. Oftast säljs ekologisk nötfärs som en fryst produkt, men Malmö Skolrestauranger har möjlighet att få färsen färsk eftersom Scan slaktar den upphandlade mängden inför varje leverans (Post, 2008). För de städer som inte har upphandlat en specifik kvantitet av den ekologiska nötfärsen, kan det vara ett stort problem att få tag på den mängd

de önskar, då tillgången på ekologiskt nötkreatur är begränsad. Det innebär att de är tvungna att köpa in konventionell fårs i de fall då tillgången inte är tillräcklig⁶.

Ett hinder med tillgången som respondenterna upplever är främst kvaliteten, då det är svårt för dem att påverka kvaliteten på produkten. Respondenterna menar att det finns produkter som är ojämna i kvaliteten och inte håller samma standard vid varje leverans. De ämnen som gör att konventionella produkter håller jämn kvalitet är inte tillåtna på ekologiska livsmedel (Drake & Björklund, 2001). Karlsson (2008) hävdar dessutom att det bör läggas ökade resurser på växtförädling för att kvaliteten på de ekologiska produkterna ska bli jämnare. I likhet med Bergström, Solér och Shanahan (2005) upplevdes det ekologiska utbudet som opålitligt av respondenterna och vi upplevde att bristerna i utbudet väckte irritation. De skulle vilja ha en försäkran att produkterna de beställt blir levererade. Här kan vi återknyta till Karlssons (2008) uttalande om att han skulle vilja att verksamheter som köper in stora kvantiteter upphandlar en förutbestämd mängd, vilket skulle underlätta enormt både för inköparen och för leverantören.

För att arbeta med ekologiska livsmedel i sin tillagning och samtidigt komma över de hinder som finns, krävs ett engagemang anser samtliga respondenter. De upplever att engagemanget för ekologi är den främsta faktorn för att lyckas i sitt arbete med att öka andelen ekologiska inköp. I resultatet kan vi se ett brett spektra av anledningar till respondenternas engagemang för ekologi. En gemensam nämnare är att de tycker att stödet från ledningen är viktigt. Respondenterna menade att engagemanget ökar när de känner delaktighet i organisationen och när det på alla plan arbetas mot samma mål. Det här liknar resultatet som Andersson & Boij (2004) kom fram till i sin studie om ökat användande av ekologiska livsmedel i storhushåll.

I de verksamheter där engagemanget och intresset för skolmaten är stort tror vi att de ekonomiska resurserna inte styr i lika stor utsträckning som i de verksamheter där engagemanget inte är lika starkt förankrat (Andersson & Boij, 2004). Det framkom i undersökningen att de respondenter som valt att ha en ekologisk profil bortser från det ekonomiska hindret, vilket alltså visar på att engagemang och kunskap är viktiga delar i arbetet. Till skillnad från Bergström (2007) anser vi däremot att respondenterna i denna undersökning inte påverkas av ekonomin i lika hög grad som hennes studier visar på, då de snarare prioriterar den ekologiska dimensionen av livsmedelsinköp.

Eftersom respondenterna anser att de har tillräckliga resurser för att handla ekologiska produkter och majoriteten av dem redan har uppnått regeringens rekommendation om 25 procent ekologiska inköp utan extra resurser, ter det sig motsägelsefullt att säga att ekonomin är en hindrande faktor. Komplexiteten med ekonomi kontra ekologi är alltså stor. Det kan vara så att det är attityden *att ekonomin är ett hinder* som är problemet i verksamheterna och att de ekonomiska resurserna egentligen inte utgör ett hinder.

En stor del av respondenternas engagemang bottenar i åsikten att det är viktigt med färre tillsatser i skolmaten. Respondenterna jämför ekologisk matlagning med renare mat och de anser att det är grunden till engagemanget. En av respondenterna angav att det främst var hälsoaspekterna som lade grunden till hans engagemang. Drake och Björklund (2002) beskriver i sin rapport om den ekologiska matens påverkan på vår hälsa. Dock finns inga vetenskapliga bevis för att ekologiska måltider skulle vara hälsosammare än konventionella,

⁶ Linn Hammar, kostchef Hjällbo Centralkök. Studiebesök inom NordPlus, 2008-02-27

men många studier (Drake & Björklund, 2002) tyder på att vissa livsmedel trots allt är nyttigare. Exempelvis visar studierna att ekologiska bladgrönsaker innehåller lägre halter nitrat än de som är konventionellt odlade. Likaså innehåller ekologiska grönsaker högre halter av vitamin C vilket då tyder på att ekologiska produkter kan vara något hälsosammare (Drake & Björklund, 2002).

En organisatorisk fråga som många av respondenterna anser har med engagemanget att göra är hur bra kontakten är med andra aktörer på marknaden. För att kunna arbeta med att öka andelen ekologiska inköp i den utsträckning som respondenterna gör, har de uppfattningen om att det är betydelsefullt att förbättra dialogen med leverantörerna samt relationen med chefen och upphandlingsenheten. Det här kan leda till en ökad andel ekologiska produkter på avtalet, vilket på sikt kan ge en trygghet för producenterna att ställa om till ekologisk produktion. Dock är kedjan av inblandade parter lång och det handlar inte enbart om att inköpare/kostchef har en bra dialog med upphandlingsbolaget utan att upphandlingsbolaget även har bra kommunikation med grossister och leverantörer för att samtliga i slutändan ska bli nöjda (Mikkola, 2008).

Respondenternas åsikt om att upphandlingsavtalet inte främjar köp av ekologiska produkter, bekräftas i Tabell 1 (kapitel 5). Tabellen visar den procentandel av ekologiska produkter på avtalen i de tre städerna och varierar mellan sex till åtta procent. Det här visar att upphandlingsbolaget bör arbeta mer med att öka utbudet av ekologiska produkter på avtalen (Regeringen, 2004), vilket även respondenterna i Stockholm instämmer med. Således kan det undvikas att inköparna går utanför avtalet.

Slutligen för att belysa likheter och skillnader mellan de tre städerna som undersökningen genomförts i, sammanfattas här det resonemang som tydligast framkom i respektive stad. I Stockholm diskuterades främst engagemanget som kopplat till hälsoaspekter och att värna om god djurhållning, som är en av föreningen KRAVs kriterier för ekologiska produkter (KRAV, 2008). En respondent i Stockholm uttalade att han arbetar med ekologiska produkter mycket på grund av allergirisken i konventionella produkter. Vidare resonerade respondenterna i Stockholm om hur upphandlingsavtalen skulle kunna se ut. De önskade bland annat att fler grossister skulle få vara med på samma avtal och att en av leverantörerna skulle vara specialiserad på ekologiska produkter. Respondenterna i Göteborg ansåg att engagemanget till största delen beror på de mål som stadsdelen sätter upp och kostenheternas engagemang. Det som sporrade inköparna till ett fortsatt arbete var stadsdelens stöd och uppmärksamhet. I Göteborg uttryckte sig engagemanget främst i ett pågående marknadsföringsarbete i form av exempelvis föreläsningar och informationsbroschyrer. Respondenterna i Göteborg arbetade mycket med S.M.A.R.T-konceptet och pratade varmt om detta. I Malmö uttryckte respondenterna olika anledningar till varför engagemanget för ekologi infunnit sig. En respondent menade att det till största delen beror på det uppsatta målet för verksamheten, medan den andra respondenten främst uttryckte att engagemanget påverkas av matens inverkan på hälsan. Båda respondenterna uttryckte det som positivt att de är styrda av en central kostenhet och menar att kunskapen och stödet därifrån är den största anledningen till att arbetet med ekologiska livsmedelsinköp har fallit ut så väl.

7 Slutsats

Slutsatsen vi kan dra av undersökningen är att det finns svårigheter med att öka andelen ekologiska inköp i verksamheterna, men att det finns sätt att övervinna många av dem om rätt engagemang finns. I respondenternas verksamheter är det snarare tillgången som styr andelen ekologiska inköp än exempelvis ekonomin. Tillgången av ekologiska livsmedel kan förbättras med hjälp av långsiktiga avtal med en specifik kvantitet angiven, som kan garantera en avkastning för producenterna. Dock ställer vi oss frågan hur långsiktiga avtal rimmar med offentlig upphandling? Dessutom har undersökningen visat att kommunikationen mellan aktörerna är bristfällig, vilket då också påverkar tillgången.

Att påstå att ekonomin är det största hindret är att göra det enkelt för sig och oftast beror det på en osäkerhet. Visst är ekologiska livsmedel dyrare än konventionella, men enligt respondenterna handlar det om kunskap, engagemang och drivkraft att tillaga miljövänligt. Som undersökningen visar handlar en ökning av ekologiska inköp om att medvetet eller omedvetet arbeta med S.M.A.R.T-konceptet för att kunna öka andelen ekologiskt med samma ekonomiska resurser. Återigen vill vi i slutsatsen belysa komplexiteten med ekonomin i offentliga verksamheter. Vid införandet av ekologiska livsmedel i offentliga verksamheter finns det tendenser att endast fokusera på problemen snarare än på möjligheterna. Ett förslag är att bli mer lösningsfokuserad för att lyckas.

På grund av konkurrenslagstiftningen får kommuner inte ställa krav på att produkterna ska vara närproducerade och i dagsläget finns endast ekologiska produkter på avtalen. Utifrån begreppet hållbar utveckling ska de tre dimensionerna jämföras och i framtiden kan närproducerade och rättvisemärka livsmedel vara minst lika viktiga. Att ta hänsyn till alla tre dimensionerna av hållbar utveckling i inköpsprocessen kan vara ett forskningsämne som ligger i tiden.

Referenser

- Alander, S. (2007). *Offentliga storkök i det gröna folkhemmet: diffrakterade berättelser om hållbar utveckling*. Diss. Luleå: Luleå tekniska universitet.
- Andersson, J. & Boij, A. (2004). *Delutvärdering av Mateko: En satsning för ökat användande av ekologiska livsmedel i storhushåll*. Arbetsrapport från Forskningsstation Mösseberg, 2004:D. Falköping: Forskningsstation Mösseberg.
- Bergström, K., Solér, C. & Shanahan, H. (2005). Food purchasers' practice in using environmental information. *British Food Journal*, 107, 306-319.
- Bergström, K. (2007). Professional food purchasers' conceptions of environmental issues. (MHM Reports 2007:38). Lic. Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Bergström, K. & Post, A. (2007). Hållbar utveckling i matsystemet. I M. Pipping Ekström, H. Åberg, K. Bergström & H. Prell (Red.) *Hushållsvetenskap & Co* (ss. 65-73). Göteborg: MHM, Göteborgs Universitet
- Biel, A., Bergström, K. & Shanahan, H. (2006). The supply chain in the food system and the role of the purchaser. I C. Fuentes & A. Carlsson-Kanyama (Eds.) *Environmental information in the food supply system* (pp. 17-30). Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI.
- Bäckstrand, K., Kronsell, A. & Söderholm, P. (2004). Den hållbara utvecklingens organisatoriska utmaningar. I P. Wickenberg, A. Nilsson & M. Steneroth Sillén (Red.) *Miljö och hållbar utveckling – samhällsvetenskapliga perspektiv från en lundahorisont* (ss. 227-259). Lund: Studentlitteratur.
- Centrum för Tillämpad Näringslära, CTN. (2001). *Ät S.M.A.R.T.: ett utbildningsmaterial om maten, hälsan och miljön*. Stockholm: Centrum för tillämpad näringslära, Stockholms läns landsting. Hämtad: 2008-05-08 från <http://www.folkhalsoguiden.se/upload/Mat/Fakta%c3%a4fte%20%c3%84t%20SMART.pdf>
- Dahlgren, S. (2003). *KRAV-märkt skolmat: kostnad och tillgång*. (Fördjupningsarbete, 10p) Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Dahlin, I. & Lindeskog, P. (1999). *Ett första steg mot hållbara matvanor*. Rapport nr 23. Stockholm: Centrum för tillämpad näringslära, Stockholms läns landsting.
- Delfi Marknadspartner. (2005). *Delfi Storhushållsguide*. Stockholm: Delfi Marknadspartner.
- Drake, L. & Björklund, J. (2001). *Effekter av olika sätt att producera livsmedel: en inventering av jämförelser mellan ekologisk och konventionell produktion*. Uppsala: Centrum för uthålligt lantbruk, SLU. Hämtad: 2008-05-05 från <http://www.cul.slu.se/information/publik/effekteravlivsm.pdf>

- Ekocentrum. (2007). *Ekologiska livsmedel i offentliga storhushåll: Enkätundersökning över inköp av ekologiska livsmedel i kommuner och landsting 2006*. Rapport 1. Hämtad: 2008-02-11 från <http://www.ekocentrum.info/files/Rapportkommunenkat2007nyaste.pdf>
- Enfors, C. (2004). *Ekologiskt i storhushåll – vad behövs för att få fart på den ekologiska matlagningen?* Minnesanteckningar från Aktörsamverkansträff 2004-11-29 på Ekologiskt Forum, KSLA. Stockholm: Ekocentrum. Hämtad: 2008-05-11 från http://www.ksla.se/sv/retrieve_file.asp?n=522
- Europeiska Unionen, EU. (2007). *SCADPlus: Sjätte miljöhandlingsprogrammet*. Hämtad: 2008-05-05 från <http://europa.eu/scadplus/leg/sv/lvb/128027.htm>
- Göteborgs Stad. (2007). *Miljörapport 2006: en beskrivning av miljötilståndet i Göteborg*. R 2007:13. Hämtad: 2008-05-06 från http://www.miljo.goteborg.se/R_2007-13_Miljorapport_2006.pdf
- Göteborgs Stad. (2008). *Agenda 21*. Hämtad: 2008-05-06 från http://www.miljo.goteborg.se/sub/miljo/kontakt/body_agenda_21.htm
- Johansson, S. (2005). *The Swedish foodprint: An Agroecological Study of Food Consumption*. (Doctorial thesis, 2005:56). Diss. Uppsala: Acta Universitatis Agriculturae Sueciae.
- Karlsson, R. (2008). *Ekologiskt och förädlad*. [Föreläsning inom NordPlus, Göteborgs Universitet] 2008-02-26
- Konkurrensverket. (2008). *Om konkurrensverket*. Hämtad 2008-05-15 från http://www.konkurrensverket.se/t/SectionStartPage_155.aspx
- Krag Jacobsen, J. (1993). *Intervju: Konsten att lyssna och fråga*. Lund: Studentlitteratur.
- KRAV. (2008). *KRAV främjar ekologiskt*. Hämtad: 2008-02-28 från <http://www.krav.se/sv/Om-KRAV/Foretagsfakta/>
- Livsmedelsverket. (2007). *Kostråd*. Hämtad: 2008-05-12 från http://www.slv.se/templates/SLV_Page.aspx?id=2559&epslanguage=SV
- Malmö Stad. (1997). *Malmö Agenda 21: Avstamp för en god miljö och en hållbar utveckling*. Hämtad: 2008-05-06 från <http://www.malmo.se/download/18.33aee30d103b8f1591680006113/agenda.pdf>
- Malmö Stad. (2003). *Miljöprogram för Malmö Stad 2003-2008: plattform ekologisk hållbar utveckling*. Hämtad: 2008-05-06 från <http://www.malmo.se/download/18.365accf7116191cc840800050907/milj%C3%B6program.pdf>
- Malmö Stad. (2008). *Det nya miljöprogrammet*. Hämtad 2008-05-06 från <http://www.malmo.se/miljohalsa/arbeteforhallbarutveckling/malmostadsmiljoprogram.4.33aee30d103b8f15916800088894.html>
- Mikkelsen, B E., Bruselius-Jensen, M., Andersen, J S. & Lassen, A. (2005). Are green caterers more likely to serve healthy meals than non-green caterers? Results from a quantitative study in Danish worksite catering. *Public Health Nutrition*, 9, 1-5.

- Mikkola, M. (2008). *Society, individual, environment and their meeting place: professional knowledge landscape*. Project Researcher, University of Helsinki. [Föreläsning inom Hållbar matkonsumtion i storhushåll, 15 hp, Göteborgs Universitet] 2008-04-23
- Nilsson, J. (2007). *Ekologisk produktion och miljö kvalitetsmålen – en litteraturgenomgång*. Uppsala: Centrum för uthålligt lantbruk, SLU. Hämtad: 2008-05-08 från http://www.cul.slu.se/publikationer/Ekoprod_o_miljomal.pdf
- Notisum. (2008). *Lag (2007:1091) om offentlig upphandling*. Hämtad: 2008-05-10 från <http://www.notisum.se/index2.asp?iParentMenuID=236&iMenuID=314&iMiddleID=285&top=1&sTemplate=/template/index.asp>
- Patel, R. & Davidson, B. (2002). *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Persson, T. & Persson, C. (Red.), Nihlgård, B. & Bramryd, T. (2003). *Miljöstrategi och hållbart ledarskap: ekologi och ekonomi i samverkan*. Lund: Studentlitteratur.
- Post, A. (2008). *Hållbar utveckling i storhushållet*. [Föreläsning inom NordPlus, Göteborgs Universitet] 2008-02-26
- Post, A., Shanahan, H. & Jonsson, L. (2008). Food processing: barriers to, or opportunities for, organic foods in the catering sector? *British Food Journal*, 110, 160-173.
- Regeringen. (2002). *Johannesburg FN:s världstoppmöte om hållbar utveckling*. Regeringens skrivelse 2002/03:29. Stockholm: Regeringskansliet. Hämtad: 2008-04-04 från <http://www.regeringen.se/content/1/c4/27/90/b4696896.pdf>
- Regeringen. (2004). Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag. Sammanfattning av regeringens proposition 2004/05:150. Stockholm: Regeringskansliet. Hämtad: 2008-05-08 från <http://www.regeringen.se/content/1/c6/04/76/46/57b8b44b.pdf>
- Regeringen. (2005). *Ekologisk produktion och konsumtion – Mål och inriktning till 2010*. Regeringens skrivelse: 2005/06:88. Stockholm: Jordbruksdepartementet. Hämtad: 2008-05-08 från <http://www.regeringen.se/content/1/c6/06/04/96/07b5265d.pdf>
- Regeringen. (2006). *Mat för i dag och i morgon: Om regeringens mål och inriktning för den ekologiska produktionen och konsumtionen*. Stockholm: Jordbruksdepartementet.
- Sandström, A. & Svensson, I. (2003). *Näreko*. Rapport från Forskningsstation Mösseberg, 2003:1. Falköping: Forskningsstation Mösseberg.
- Solér, C. (1997). *Att köpa miljövänliga dagligvaror*. Göteborg: Nerenius & Santérus Förlag
- Statens Offentliga Utredningar, SOU. (2003). *En hållbar framtid i sikte*. Slutbetänkande från Nationalkommittén för Agenda 21 och Habitat. SOU 2003:31. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Statens Offentliga Utredningar, SOU. (2004). *Att lära för hållbar utveckling*. Betänkande av kommittén för utbildning för hållbar utveckling. SOU 2004:104. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

- Statens Offentliga Utredningar, SOU. (2005). *Bilen, biffen, bostaden : hållbara laster - smartare konsumtion*. Slutbetänkande av utredningen om en handlingsplan för hållbar konsumtion – för hushållen. SOU 2005:51. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Stockholms Stad. (2007). Stockholms Stads miljöprogram 2008-2011: övergripande mål och riktlinjer. Hämtad: 2008-05-08 från http://www.stockholm.se/Global/Stads%20%C3%B6vergripande%20%C3%A4mnen/Klimat%20%26%20Milj%C3%B6/Klimat/Stockholmsstads_milj%C3%B6program_20071105_x.pdf
- Sveriges Kommuner och Landsting, SKL. (2007a). *Klimatarbetet i kommuner, landsting och regioner: Andra reviderade upplagan*. Västerås: Edita.
- Sveriges Kommuner och Landsting, SKL. (2007b). *Nationella miljömål: en lokal utmaning*. Stockholm: SKL.
- Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Widerberg, K. (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.
- World Commission on Environment and Development. (1988). *Vår gemensamma framtid: [Rapport från] Världskommissionen för miljö och utveckling under ordförandeskap av Gro Harlem Brundtland*. Stockholm: Prisma.
- Zettergren, R. (2004). Ekonomisk stimulans för ekologiskt producerad mat i storkök – en utvärdering av 7-miljonersprojektet i Västra Götalandsregionen. (Examensuppsats, 20p) Göteborg: Göteborgs Universitet.

Bilaga

Intervjuguide

- Presentation av vilka vi är.
- Intervjudeltagaren får presentera sig själv och sin verksamhet
 - Antal portioner?*
 - Råvarukostnad/portion?*
 - Hur stor andel ekologiska livsmedel köper de in i dag?*
- Vi förklarar begreppet ”ekologiska livsmedel” (KRAV, Biomärke, MSC)
- Resultatet kommer att redovisas **konfidentiellt**

Syftet: Syftet med uppsatsen är att undersöka hur inköpsansvariga inom offentliga skolmåltidsverksamheten upplever sina inköp av ekologiska livsmedel, med fokus på de tre städerna Stockholm, Göteborg och Malmö.

Har du några frågor innan vi sätter igång?

1. Vad är det som får dig att köpa ekologiska livsmedel till din verksamhet?
2. Hur upplever du tillgången av ekologiska livsmedel?
 - a. Anser du att tillgången på ekologiska livsmedel är tillräckligt stor? Varför?
 - b. Hur många ekologiska produkter finns det idag på upphandlingsavtalet i din stad? Främjar avtalet inköp av ekologiska produkter?
3. Vilka hinder upplever du när du ska handla in ekologiska livsmedel?
 - a. Till exempel: tillgång, kvalitet, krävs en annan mängd, dyrt.
4. Hur tänker du kring regeringens inriktningsmål mot 25 procent ekologiska inköp till år 2010 i din verksamhet?
 - a. Vilken hjälp upplever du att regeringen ger dig som inköpare till att köpa ekologiska livsmedel och på så sätt nå inriktningsmålet till år 2010?
 - b. Vilka konkreta råd skulle du behöva?
 - c. Hur stor betydelse har regeringens inriktningsmål?
 - d. Kommer du att nå regeringens rekommendation?
 - e. Främjar upphandlingsavtalet i din stad möjligheten att nå regeringens inriktningsmål?
5. Vilka lokala mål har din verksamhet och hur påverkar de dig?
 - a. Är det viktigt med delmål?
 - b. Kan du påverka de lokala målen? Hur går du tillväga?
 - c. (Vilket känns viktigast, att uppnå det lokala målet eller inriktningsmålet mot 25 procent ekologiskt?)

6. Hur stor möjlighet har du att påverka upphandlingen i din stad? Hur går du tillväga?
7. Anser du dig ha tillräckliga ekonomiska resurser för att köpa ekologiska livsmedel?
 - a. Vad anser du är tillräckliga ekonomiska resurser?
 - b. (Vid NEJ: Hur mycket pengar skulle du behöva för att anse att det var tillräckligt?)
 - c. Hur stor är merkostnaden för dessa livsmedel?
 - d. Hur är priserna på upphandlingsavtalet, ekologiska kontra konventionella livsmedel, i din stad?
8. Vilket engagemang för ekologi krävs från dig som inköpare?
 - a. Kan du beskriva hur viktigt det är med ett engagemang för ekologi?
9. Har du några övriga frågor eller funderingar kring ämnet hållbar utveckling med fokus på ekologiska livsmedelsinköp innan vi rundar av intervjun?